Chapter 12

bihar board class 10 sanskrit solutions कर्णस्य दानवीरता

अभ्यासः

1 . अधोलिखितानां पदानां पर्यायवाचि पदानि वदत –

मूढः , वाजिन् , वारणः , क्षीरम् , भुजङ्गः , कनकम्

उत्तरम्– मूढः – मूर्ख , वाजिन् – अश्वः , वारण : -गजः , क्षीरम् – दुग्धम् , भुजङ्ग : -सर्पः , कनकम् – स्वर्णम् ।

2.अधोलिखितानां पदानां प्रकृति – प्रत्यय – विभागं वदत –
वक्तव्यम् , उपगम्य , इच्छामि , वाजिनाम् ।
उत्तरम् – वक्तव्यम् – वच् + तव्यत् ।
उपगभ्य – उप + गम् + ल्यप् ।
इच्छामि इच्छ + मिप् + लट् ।
वाजिनाम् – वाजिन् + आम् ।

3.विपरीतार्थकान् शब्दान् वदत –

दीर्घायुः , प्रीतः , दत्वा , यशः , प्रविशति

उत्तरम्– दीर्घायु : -अल्पायु
प्रीत : -खिन्नः
दत्वा – गृहीत्वा
यश : -अपयशं
प्रविशति – निर्गच्छति ।

4.सन्धिविच्छेदं कुरुत-
सूर्येणैव , एतदेव , प्रीतोऽस्मि , तस्मादुभयम् , नेच्छामि
उत्तरम्- सूर्येणैव – सूर्येण + इव ।
एतदेव – एतत् + एव ।
प्रीतोऽस्मि – प्रीतः + अस्मि ।
तस्मादुभयम् – तस्मात् + उभयम् ।
नेच्छामि – न + इच्छामि ।

लिखितः

1 . अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषया लिखत –
(क) ततः ब्राह्मणरूपेण कः प्रविशति ?
(ख)कर्णः प्रथम किं दातुम् इच्छति स्म ?
(ग)कालपर्ययात् का क्षयं गच्छति ?
(घ) कर्णः कस्य देशस्य राजा आसीत् ?
(ङ) किं तथैव तिष्ठति ?

https://www.evidyarthi.in/

उत्तरम्– (क) ततः ब्राह्मणरूपेण शक्रः प्रविशति । (ख) कर्णः प्रथमं महत्तरां भिक्षां सालंकारं गोसहस्रम् दातुम् इच्छति स्म ।
(ग) कालपर्ययात् शिक्षा क्षयं गच्छति ।
(घ) कर्णः अङ्गः देशस्य राजा आसीत् ।
(ङ) हुतं दत्तंच तथैव तिष्ठति ।

2 . निम्नलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां स्थाने कोष्ठात् उचितरूपम् आदाय प्रश्ननिर्माण कुरुत –
(क) ततः प्रविशति ब्राह्मणरूपेण शक्रः ।
(कः / का)
(ख) महत्तर भिक्षा याचे । (किं । काम्)
(ग) मुहूर्तक क्षीरं पिबामि । (कम् । किम्)
(घ) सुबद्धमूला : पादपाः निपतन्ति । (क : / के) (ङ) जलस्थानगतं जल शुष्यति । (का / किम्)

उत्तरम्– (क) ततः प्रविशति ब्राह्मणरूपेण कः ? (ख) महत्तरां काम् याचे ?
(ग) मुहर्तकं किम् पिचामि ।
(घ)सुबद्धमूला : के निपतन्ति ?
(ङ)जलस्थानगतं किम् शुष्यति ।

3 . अधोलिखितानाम् अव्ययपदानां सहायतया रिक्तस्थानानि पूरवत –
च , एव , अपि , यदि , इव

(क) ..... न वक्ष्ये मूढ इति मां परिभवति ।
(ख) एप .... अस्य कामः ।
(ग)सूर्य : .... तिष्ठतु ते यशः ।
(घ)इदं देवासुरैः .... न भेद्यम् ।
(ङ) जलं जलस्थानगतं शुष्यति ।

उत्तरम्– (क) यदि न वक्ष्ये मूढ इति मां परिभवति । (ख) एष एव अस्य कामः ।
(ग)सूर्यः इव तिष्ठतु ते यशः ।
(घ)इदं देवासुरैः अपि न भेद्यम् ।
(ङ) जलं जलस्थानगतं च शुष्यति ।

4 . सन्धिः सन्धिविच्छेदं वा कुरुत –
(क) मच्छिरो
(ख) दीर्घायुर्भवेति
(ग) हि + अग्निष्टोमफलम्
(घ)अन्यत् + अपि
(ङ)कृष्णस्योपायः
(च)सः + अपि
(छ) सहैव
(ज) धिक् + अयुक्तम् + अनुशोचितम्

https://www.evidyarthi.in/

उत्तरम्– (क) मच्छिरो – मत् + शिरो
(ख)दीर्घायुर्भवेति – दीर्घ + आयु : + भवेति ।
(ग) हि + अग्निष्टोमफलम् – ह्यग्निष्टमफलम्
(घ) अन्यत् + अपि – अन्यदपि
(ङ) कृष्णस्योपायः कृष्णस्य + उपाय
(च) सः + अपि = सोऽपि
(छ) सहैव – सह + एव
(ज) धिक् + अयुक्तम् + अनुशोचितम् – धिकयुक्तमनुशोचितम्
5. अधोलिखिताना पदानां प्रकृति – प्रत्यय – विभागं कुरुत-
गृहीत्वा , दातव्यम् , वारयितुम् , जित्वा , परिहत्य ।

उत्तरम्–
गृहीत्वा – ग्रह् + क्त्वा ।
दातव्यम् – दा + तव्यत् ।
वारयितुम् – वृ + णिच् + तुमुन् ।
जित्वा – जि + क्त्वा
परिहत्य – परि +हृ + ल्यप्

6. अधोलिखितानां पदानां स्ववाक्येषु संस्कृतभाषायां प्रयोगं कुरुत –
कर्णः , क्षीरम् , अश्वः , करिष्यामि , इच्छसि

उत्तरम्-
कर्ण : -कर्ण महान् दानवीरः आसीत् ।
क्षीरम् – वाल : क्षीरम् पिबति ।
अश्वः- मार्ग अश्व : धावति
करिष्यामि -अहं किं करिष्यामि ?
इच्छसि – त्वम् धनं इच्छसि ।

7 . अधोलिखितपदेषु मूलशब्दं विभक्तिं वचनं च लिखत –
मूलशब्दः विभक्तिः वचनम् यथा – तेन. तत् तृतीया एकवचनम् 1 पृथिव्याः पृथ्वी षष्ठी एकवचनम् 2 . सुरैः सुर तृतीया बहुवचनम् 3.कृष्णस्य कृष्ण. षष्ठी एकवचनम 4 . देहेषु देह सप्तमी बहुवचनम् 5 .वृक्षात् वृक्ष. पंचमी एकवचनम् 6 . पादपाः पादप प्रथमा बहुवचनम् 7 . जलम् जल प्रथमा / द्वितीया एकवचनम् 8 भिक्षाम् भिक्षा द्वितीया एकवचनम् 9 . पुरुषेण पुरुष. तृतीया एकवचनम् 10 . धर्मः धर्म. प्रथमानमः एकवचनम्

8 . ‘ क ‘ स्तम्भे प्रदत्तानां पदानां ‘ ख ‘ स्तम्भे लिखितपदैः सह समुचितं मेलनं कुरुत –

क.	ख
(क) गोसहस्रम्	पादपाः
(ख) अश्वम्	दानवीरः
(ग) कर्णः	आरोहणम्

https://www.evidyarthi.in/

(घ) सुबद्धमूला :　　　　क्षीरम्
(ङ) महत्तराम्　　　　ब्राह्मणवेशधारी
(च) शक्रः　　　　भिक्षाम्

उत्तरम्

क.	ख
(क) गोसहस्रम्	क्षीरम्
(ख) अश्वम्	आरोहणम्
(ग) कर्णः	दानवीरः
(घ) सुबद्धमूलाः	पादपाः
(ङ) महत्तराम्	भिक्षाम्
(च) शक्रः	ब्राह्मणवेशधारी

9 . अधोलिखितानि रेखाङ्कितपदानि बहुवचने परिवर्तयत –

उदाहरणम् –　एकवचने – तस्मै फलं ददाति ।
बहुवचने – तेभ्यः फलं ददाति ।

(क) इदम् अपि श्रूयताम् ।
(ख) कनकं गृहीत्वा गच्छामि ।
(ग) सः कार्य करोति ।
(घ) किंतु खलु मया वक्तव्यम् ।
(ङ) इदं पुरुषस्य कार्यम् ।

उत्तरम्-

(क) इमान् अपि श्रूयताम् ।
(ख) कनकानि गृहीत्वा गच्छामि ।
(ग) सः कार्याणि करोति ।
(घ) किं नु खलु अस्माभिः वक्तव्यम् ।
(ङ) इदं पुरुषाणाम् कार्यम् ।

10 . स्तम्भद्वये लिखितानां विपरीतार्थकशब्दानां मेलनं कुरुत –

क.	ख
महत्तराम्	अल्पायु :
प्रीतः	दाता
(ग) याचकः	दुःखितः
(घ) दीर्घायु	लधुतराम्
(ङ)मूढः	अपयशः
(च) यशः	विद्वान्
(छ) गत्वा	नास्ति
(ज) अस्ति	आगत्य

https://www.evidyarthi.in/

उत्तरम्

क.	ख.
(क) महत्तराम्	लघुतराम्
(ख) प्रीत :	दुःखितः
(ग). याचकः	दाता
(घ). दीर्घायुः	अल्पायुः
(ङ).मूढः	विद्वान्
(च). यशः	अपयशः
(छ). गत्वा	आगत्य
(ज) अस्ति	नास्ति

11 . निम्नलिखितेषु पदेषु प्रयुक्तां विभक्ति लिखत –

अङ्गः , प्रोत्या , अस्य , संशयः , पृथिव्या , देहेषु , गजम् ।

उत्तरम्– अङ्गैः – तृतीया

प्रीत्या – तृतीया

अस्व – पष्ठी

संशय : -प्रथमा

पृथिव्या – षष्ठी

देहेषु – सप्तमी

गजम् – द्वितीया

https://www.evidyarthi.in/